

. Závěr

Delikttní odpovědnost fyzických osob, jakožto jeden z právních nástrojů ochrany životního prostředí, má v demokratické společnosti bezesporu své opodstatněné místo.

V poslední době sílí tendence dávat přednost trestněprávní odpovědnosti před odpovědností správní, pravdou ale je, že většina protiprávních činů proti životnímu prostředí je projednávána a sankcionována právě v rámci správního práva.

Trestní právo je ceněno především pro svoji preventivní a represivní funkci a schopnost výrazněji postihnout pachatele nejzávažnějších deliktů. Na druhé straně je jeho využití v praxi spojeno s řadou procesních překážek, které často brání náležitému využití trestněprávní úpravy při ochraně životního prostředí.

Jedná se zejména o problémy s prokazováním příčinného vztahu mezi protiprávním jednáním určité osoby a způsobeným následkem a s prokazováním míry způsobeného následku, značně obtížné je též samotné obstarávání potřebných důkazů. Nezanedbatelnou roli hraje rovněž skutečnost, že orgány činné v trestním řízení mnohdy nemají potřebné odborné znalosti ani dostatek času se trestnými činy proti životnímu prostředí náležitě zabývat.

Jsou to příslušné správní orgány, resp. jejich jednotlivé útvary disponující odborně vzdělanými pracovníky v dané oblasti, jimž je uložena povinnost vykonávat dohled nad dodržováním povinností plynoucích z jednotlivých právních předpisů na ochranu životního prostředí a které nejčastěji postihují odpovědné osoby.

System správního práva rovněž umožňuje mnohem rychlejší a pružnější postup při projednávání protiprávního jednání než trestní právo.

Právní úprava delikttní odpovědnosti v ochraně životního prostředí před rokem 1989 téměř neexistovala. Výrazná zákonodárná činnost v této oblasti nastala až po pádu totalitního režimu. Právní úprava prošla postupným vývojem, a to především v souvislosti s potřebou adekvátně reagovat na stále se rozšiřující nežádoucí chování, v jehož důsledku dochází k poškozování životního prostředí či jeho jednotlivých složek, a také v návaznosti na povinnost našeho státu plnit závazky vyplývající z členství v Evropské unii.

64

Dle platné trestněprávní úpravy lze k ochraně životního prostředí a jeho jednotlivých složek využít jednak trestné činy, které jsou určeny k postihu protiprávních činů proti životnímu prostředí jako takovému (např. Trestný čin poškozování a ohrožení životního prostředí), jednak trestné činy, jenž je možné použít v případě poškozování určité specifické složky životního prostředí (např. Trestný čin týrání zvířat), a v neposlední řadě se na ochraně životního prostředí nepřímo podílí celá řada dalších trestných činů (např. Trestný čin obecného ohrožení, Trestný čin zneužití pravomoci veřejného činitele).

Trestné činy proti životnímu prostředí jsou, narozdíl od slovenské a německé právní úpravy, zařazeny do různých hlav trestního zákona. Tato situace se však změní v důsledku přijetí nového trestního zákona, který obsahuje samostatnou hlavu nazvanou Trestné činy proti životnímu prostředí.

Skutkové podstaty trestných činů proti životnímu prostředí chrání zájem na ochraně životního prostředí jako celku a jeho jednotlivých složek.

Dle mého názoru by bylo vhodné trestněprávně postihovat rovněž protiprávní jednání, v jehož důsledku dochází k ohrožování či poškozování lidského zdraví škodlivými vlivy, jako jsou hluk, vibrace, ionizující záření či nakládání s geneticky modifikovanými organismy.

Určitá snaha zákonodárce usměrňovat činnosti produkující vlivy negativně působící na člověka vyplývá ze znění nového trestního zákona, který obsahuje zcela nový trestný čin Neoprávněná výroba, držení a jiné nakládání s léčivy a jinými látkami ovlivňujícími užitek hospodářských zvířat (§ 303).

Co se týče vymezení objektivní stránky trestných činů proti životnímu prostředí, lze konstatovat, a to jak ve vztahu k české právní úpravě, tak i úpravě slovenské a německé, že reflektují nejzávažnější způsoby ohrožení a poškozování životního prostředí a jeho složek.

Přestože je trestní právo při ochraně životního prostředí vyzdvihováno především pro svoji schopnost ukládat za spáchané trestné činy odstrašující tresty, realita je poněkud odlišná.

Nejčastěji ukládanými sankcemi za trestné činy proti životnímu prostředí jsou tresty obecně prospěšných prací a podmíněný trest odnětí svobody, které však dle mého názoru většina lidí ani za tresty považuje.

Jak jsem již uvedla výše, větší podíl na ochraně životního prostředí než trestní právo má právo správní.

65

Jsou to totiž jednotlivé zákony veřejného, resp. správního práva, které ukládají fyzickým osobám konkrétní povinnosti, jejichž smyslem je chránit životní prostředí a jeho jednotlivé složky před poškozováním, a jsou to správní orgány, které na dodržování těchto povinností dohlížejí.

V žádném ze srovnávaných právních řádů neexistuje kompletní úprava správních deliktů, jedinou výjimku představuje český a slovenský přestupkový zákon, který, až na jednotlivé odchylky ve zvláštních zákonech, komplexně upravuje hmotněprávní i procesněprávní materií přestupků.

Za určité pozitivum roztržštěné právní úpravy správních deliktů fyzických osob v ochraně životního prostředí bych označila fakt, že skutkové podstaty jednotlivých správních deliktů jsou zakotveny přímo v zákonech, které obsahují povinnosti, jejichž porušení se postihuje, a proto je možné v kontextu daného zákona ustanovení o deliktech lépe vyložit.

Nevýhodou nejednotné úpravy je rozdílné označování subjektů deliktů, zejm. u správních deliktů fyzických osob podnikajících a neexistence určitých procesních institutů.

Sankcí, která se nejčastěji za správní delikty ukládá, je pokuta. U jiných správních deliktů a správních deliktů fyzických osob podnikajících pokuta představuje jedinou možnou sankci.

Výše pokut však v mnoha případech pro pachatele představuje pouze určitou „daň“ za jeho protiprávní chování, ale preventivní funkci neplní vůbec.

V této souvislosti by bylo žádoucí, aby došlo ke zvýšení horní hranice pokut za správní delikty, které mají zvlášť negativní dopad na životní prostředí, aby bylo možné uložit zákaz podnikatelské činnosti v jejímž důsledku došlo k závažnému poškození životního prostředí, a dále by bylo vhodné zavést jako sankci povinnost pachatele odstranit následky svého protiprávního jednání nebo, pokud by to bylo možné a žádoucí, povinnost obnovit původní stav.

Význam deliktní odpovědnosti fyzických osob v ochraně životního prostředí je tedy nepochybný, neměl by být ovšem opomíjen fakt, že základem zachování příznivého životního prostředí a zajištění jeho ochrany je především dodržování primárních právních povinností vyplývajících z právních předpisů, z čehož plyne, že příslušné právní normy by měly být koncipovány přesně, jasně, určitě a lidé by měli být s jejich obsahem dostatečně srozuměni, aby ve vlastním zájmu chránili prostředí, ve kterém žijí.